

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

והלכתיה המדבר... ואת עמק עכור לפתח תקוה

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

- הפתרון הייחודי המופיע רק בנבואתו של הושע, בהפטרות פרשת במדבר, הוא החזרת עם ישראל למדבר. רוב נביאי ישראל הזהירו את עם ישראל מפני האפשרות של יציאה לגלות בעקבות חטאיהם. הם גם הבטיחו קיבוץ גלויות לקראת הגאולה העתידית והתיישבות שוב בארץ ישראל והפרכת שממותיה.
- הנביא הושע נשלח אל עם ישראל כאשר כל העם עדיין ישב על אדמתו. הבעיה המרכזית של דורו הייתה עבודת הבעל. הבעל ונשותיו, האשרה וענת, הפכו את הזנות ל"דרך חיים". נושא זה מלווה אותנו לאורך כל ההפטרה.
- א. הושע נצטווה בציווי הקשה ביותר שנביא נצטווה בו אי פעם: "ויאמר יקוק אל הושע לך קח לך אשה זנונית וילדי זנונים כי זנה תזנה הקארץ מאהרי יקוק" (א' ב).
- ב. הנביא נצטווה לדמות את עם ישראל לאשה העוסקת בזנות: "ריבו באמכם ריבו פי היא לא אשתי ואנכי לא אישה ותסר זנוניתה מפניה ונאפיה מבין שדיה... כי זנתה אקם הבישה הורתם" (ב' ד, ז).
- ג. הושע מדמה את עם ישראל לאשה המקבלת אתנה-אתנן עבור מעשיה: "והשמתה גפנה ותאנתה אשר אמרה אנתה המה לי אשר נתנו לי מאהקי (שם יד).

עובדי הבעל האמינו כי ככל שהם זונים יותר כך יורדים יותר גשמים ומפריחים את ארץ ישראל. לכן הפתרון יהיה החזרת עם ישראל למדבר, שם אין כל משמעות לעבודת הבעל כיוון שאין גשם ושדות בעל, במדבר.

אחרי יציאת מצרים עם ישראל זנח את ארץ מצרים השטופה בזימה ויצא להיטהר במדבר ולקבל שם את התורה. העיר הראשונה אותה הם נצטוו לכבוש עם הכניסה לארץ ישראל הייתה יריחו. אחד הסמלים של יריחו היה בית רחב הזונה. המשמיה הראשונה הייתה להחזיר את רחב בתשובה ולהרוס את העיר לעולם. חורבותיה של יריחו הכריזו קבל עם ועדה: עם ישראל נכנס לארץ ישראל כדי להודיע לכל העולם "ישראל עם קדושים" הולך להתיישב ב"ארץ ישראל (ה)טהורה (ש)מקוואותיה טהורים".

מי שמעל בחרם ופגע בעקרון זה היה עכור-עכר ישראל: "ויקח הושע את עכן... ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור: ויאמר הושע מה עכרתנו יעכרך יקוק ביום הזה... על פן קרא שם המקום ההוא עמק עכור עד היום הזה" (יהושע ז' כד-כו).

ההפטרה מסתיימת בפסוקים המחזירים אותנו לימינו אנו: "לכן הנה אנכי מפתיה והלכתיה המדבר ודברתי על לבה: ונתתי לה את כרמיה משם ואת עמק עכור לפתח תקוה ופנתה שמה כימי נעוריה וכיום עלתה מארץ מצרים: והיה ביום ההוא נאם יקוק תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי: ... וארשתיה לי לעולם וארשתיה לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים: וארשתיה לי באמונה ונדעת את יקוק" (הושע ב' טז-כב).

עמק עכור יהפך לפתח תקוה, ענת האלילית תוחלף במרים-אפרת ששרה את שיר היציאה ממצרים שנאמר: "ותען להם מרים" (שמות ט"ו כא) "כיום עלתה מארץ מצרים".

הקשר בין עם ישראל-הרעיה והדוד-הקב"ה יהיה קשר של איש ואישה זכו שכינה ביניהם. לכן, בחרו חכמים דווקא פסוקים אלה לרגע המרגש של קשירת התפילין שגם הם מסמלים את הקשר בין עם ישראל והשכינה.

לפני למעלה ממאה שנה כשחלוצי ירושלים החליטו להקים יישוב נוסף מכוחה של ירושלים, הם בחרו לפתוח את פתח התקוה בעמק עכור-ליד העיר יריחו. הם ניסו להקים את המושבה "פתח תקוה" דווקא שם כדי לקיים את נבואת הנביא הושע. לאחר ניסיונות קשים ותלאות מרובות הם יסדו במסירות נפש את העיר פתח תקוה בביצות "מלבס" - היום עיר ואם בישראל.

הבה נתפלל כי נבואת הושע תתקיים ותתממש בדורנו בכל ההיבטים.

לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלביע ח' באייר תשע"ו	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סג	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלביע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט
לע"נ יחזקאל צדיק ז"ל נלביע י"א באייר תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י' באייר תשע"א	לע"נ הרב ראובן אברמן ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד	

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב יוני לביא, מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל: 1599-5000-54 בכל ערב, ובאחר: makshivim.org.il)
ופעיל ב'לב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

בדרך לירושלים

אין בה נוף מדהים ולא נמצאו בה אוצרות טבע יקרים. היא ממוקמת באזור בעייתי מבחינת תחבורה, ואספקת המים אליה קשה ומייגעת. ובכל זאת יש קסם מסתורי בעיר הזאת, שמילים ומחשבות מתקשות לתאר. הפסיכולוגים יודעים אפילו לאפיין מחלת נפש המתייחסת אליה ושמה 'סינדרום ירושלים' - אנשים המגיעים לעיר הזו ומתחילים להתנהג בצורה מוזרה. הם רואים חזיונות ומדמיינים שיש להם כוחות א-לוהיים ומשיחיים. העניין התפרסם כאשר בשנת 1969 תייר אוסטרלי ניסה להצית את המסגד בהר הבית והסביר שרצה לאפשר לבנות שוב את המקדש ולהביא גאולה לעולם. אך הוא לא היה הראשון שחולל מהומה סביב העיר הזאת. מאז ומעולם האימפריות הגדולות ביותר נאבקו כדי להניח עליה את ידן גם במחיר דמים עצום. את כולן הנחתה אינטואיציה פנימית ואמונה עזה שבעיר הזו נמצא שער השמים. הקשר אל מה שמעבר לכאן ולעכשיו. היה ברור להן שההיאחזות בעיר הקודש היא נכס יקר שלא ניתן למדוד בשום קנה מידה רגיל.

בלבב פנימה

אך לא פחות משירושלים היא מקום גיאוגרפי, היא גם **מקום עמוק בנפש**. הנקודה השורשית, הטהורה והנקייה שנשארת בתומתה בכל מצב. העטיפות המלוכלכות והפגמים לעולם יישארו מבחוץ, אבל הנקודה הפנימית תיוותר תמיד נקיה ללא רבב. לכל אחד מאיתנו יש את ירושלים הפנימית שלו. ברגעי חולשה וקושי, נפילה וכאב, כשהמציאות נראית מייאשת וחסרת תקווה, יהודי יהיה מסוגל לעצום עיניים ולהתחבר אל מקור האנרגיה הפנימי שלו, אל **הנשמה** השואפת למעלה כל הזמן. ממנה הוא יישאב כוח להרים את הראש ולהתחיל מחדש גם בתהומות החשוכים ביותר. הקשר העמוק הזה מקבל תזכורת והזנה יומיומית. בכל מקום בעולם כשיהודי נעמד להתפלל הוא מכוון את עצמו לירושלים. ברגעי השיא של ליל הסדר ותפילת נעילה ביום הכיפורים מופיעה ההכרזה העוצמתית – 'לשנה הבאה בירושלים הבנויה'. אפילו ברגעים הקסומים של החופה, כשגבר ואישה יהודיים בוחרים לקשור את חייהם יחד לתמיד, הם מקפידים להזכיר לעצמם על הרסיסים השבורים את השבועה "אם אשכחך ירושלים תשכח מימיני". איך מסוגל עם לצלוח נהר של אלפיים שנה רדיפות, השמדות, פוגרומים ושואה איומה? לכל אלו יש תשובה אחת: ירושלים.

עדיין בדרך

רובו של עם ישראל חוגג בשמחה את יום העצמאות. מעטים הרבה יותר מציינים את יום שחרור ירושלים. קל יותר להבין את הצורך בעצמאות מדינית ובצבא יהודי שיגן עלינו. קשה יותר לקלוט ולהפנים את הערך של המקום הרוחני והקדושה בחיינו. כל זה נכון גם במישור הפרטי, כשכל אחד מאיתנו חווה את 'יום העצמאות' הפרטי שלו עם הולדתו, כשהוא מקבל גוף ונפש, כוחות וכשרונות לפעול ולעשות בעולם, אך מעטים יותר זוכים גם לחגוג את 'יום ירושלים' הפרטי שלהם. את החיבור אל המקום הרוחני, אל השליחות האלוקית המיוחדת שלהם בעולם.

כשנעלה השבוע לירושלים, כשנצמד ברחובותיה הצבועים דגלים וצעירים צוהלים, ניזכר במשימה שלנו. לא לתת למראה העיניים לבלבל אותנו. לא להסתפק במועט ולא לוותר לעצמנו. ירושלים מחכה לנו בסבלנות כבר דורות רבים אבל אלפיים שנה לא היינו קרובים אליה יותר מאשר היום. מסתבר שההכרזה 'הר הבית בידינו' נשארה נכונה רק ברמה הבסיסית ביותר, אבל אל הר הבית באמת עוד לא חזרנו... הדרך להגיע לשם עוברת בצעדים לאומיים אמיצים, כמו גם **בפסיעות עדינות וצנועות** שעושה כל אחד בחייו הפרטיים - בזוגיות, בעבודה, בלימודים, בעבודת ה'. יותר אמונה, יותר אהבה, יותר הקשבה, יותר להיות אנחנו, מְשַׁמְעֵם להיות קרובים יותר הביתה.

לשנה הבאה בירושלים הבנויה!

מתפללים לרפואתם השלימה של:
הרב אביחי ניסן בן חיה **אורנית מרים בת דליה**
רועי משה אלחנן בן ג'ינה דב'רה **יהושפט יחזקאל בן מילכה**
בתוך שאר חולי עם ישראל

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי וַיִּתְּלְדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם. (א יח)

יחוס וקביעת אבהות

האם אפשר לסמוך על בדיקות שהמציאו רופאים לזהו אביו של אדם?

יחוס למשפחה ולשבט. כל מקום שיש קדושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר (משנה קדושין סו ב; רמב"ם אסורי ביאה פ"י ה"טו; טור ושולחן ערוך אבן העזר ח א), לפי שנאמר: לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם (במדבר א ב ובכמה מקומות. ע"י בכורות מז א; רש"י קדושין שם). ועוד נאמר: וַיִּתְּלְדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם (כאן; רמב"ם שם). בית אביו הוא משפחתו, ואין בית אמו משפחתו (ע"י קדושין סט א; רמב"ם שם). לפיכך, כהן שנשא לוייה או ישראלית - בנה כהן, ולוי שנשא כהנת או ישראלית - בנה לוי, וישראל שנשא כהנת או לוייה - בנה ישראל (רש"י קדושין סו ב). וכן בקביעת שבטו של אדם מישראל הולכים אחר הזכר, ומי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר, הרי זה מתייחס על שבט אביו (ע"י במדבר לו ג ורש"י שם; ע"י בבא בתרא קט ב; רש"י במדבר א ב).

נאמנות המילדת. החיה (מילדת) נאמנת - על ולדות שלא הוחזקו ואין אנו יודעים את יחוסם (רמב"ם אסורי ביאה פ"י ה"יב; טושי"ע אהע"ז ד לה) - לומר עליהם זה כהן וזה לוי, זה נתין וזה ממזר (ברייתא קדושין עג ב; רמב"ם שם; טושי"ע שם). לדעת הריא"ז (קדושין פ"ד ה"א דין י) אף אשה אחרת הנמצאת שם בשעת הלידה, אם אין המילדת מכירה את הולד, ואותה אשה אומרת אני ראיתי אותו מתחילה ועוד סוף ואני מכירה אותו, הרי זו נאמנת. אבל מסתימת הפוסקים נראה שדווקא המילדת נאמנת, ולא שום אשה זולתה (ע"י בית מאיר אהע"ז שם).

יחוס. קורבת אדם לאביו ולאמו והשתייכות לעמם ולמשפחתם.
הפרקים: א. לאב ולאם; ב. לעם ולמשפחה; בירור היחס; ג. על פי רוב בעילות; ד. תליה בכוהל ידוע; ה. לפי טבע העיבור; ו. בחזקה; ובשאר בירורים; ז. עדות אב ואם; ח. נאמנות החיה

כרך כד טורים מו-רטו

בטעם שהיא נאמנת, כתבו הר"ן (שם), בתוס' הרא"ש (שם עד א, ובתשובותיו כלל נב סי' ב), התשב"ץ (ח"א סי' פד), ועוד, לפי שאי אפשר על פי רוב לברר הדבר בענין אחר. ודעת הרא"ש (שם) והתשב"ץ (שם) שמן התורה נאמנת היא. והוסיף הרא"ש ביאור, שכיון שהאמינה התורה לאב אף על פי שהוא קרוב ויחיד, וטעם הדבר לפי שאין אחר יכול להכיר ולהעיד אלא הוא, למדנו משם שהוא הדין למילדת. אבל הר"ן כתב, שמן הדין אינה נאמנת, אלא שחכמים האמינוה מטעם זה שאי אפשר בענין אחר על הרוב. וכן נראה מדברי הרשב"א והריטב"א (שם).

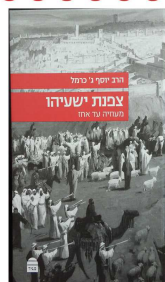
בדיקות מדעיות. בדברי ראשונים מצינו שקבעו יחוסו של אדם על פי בדיקה שעשו, שכתוב בספר חסידים (סי' רלב) מעשה ברב סעדיה בן יוסף החכם, שנחלקו שני אנשים מי מהם הוא בנו של פלוני שמת, ויירש את נכסיו, והיו הנכסים בחזקת אחד מהם, ולקחו עצם מן המת וטבלוה בספל מדמו של זה ובספל של דמו של זה, ודמו של המוחזק בנכסים לא נבלע בעצם, ודמו של השני נבלע בה, וניכר שהם גוף אחד; והוציא רב סעדיה את הנכסים מיד המוחזק בהם ונתנם לזה שדמו נבלע בעצם. וביאר במשנת אברהם (פרי"ס על סי' חסידים ח"א סי' רצא) שכיון שנתברר על פי חכמת הטבע שזה בנו, הרי זה בירור גמור, ושוב אין צריך עדים בדבר. אולם בשו"ת משנה הלכות (ח"ד סי' קסד) כתב שהפוסקים לא הזכירו בדיקה זו - כגון לענין היתר עגונות, שאם יש ספק במת שלפנינו מי הוא, יש לברר על ידי דם בנו - לפי שלדעתם אין לסמוך עליה. ובשו"ת דבר יהושע (ח"ג אהע"ז סי' ה אות יב) הוסיף שאף באותו המעשה לא סמכו על בדיקה זו, ומטעמים אחרים הורו להוציא הממון מיד המוחזק; ולא עשו אותה בדיקה, אלא כדי להראות לעיני העולם שהדין דין אמת.

בדורות האחרונים המציאו הרופאים כמה בדיקות שיש בהן, לדעתם, לברר בוודאות על אדם הבא לפנינו שאינו בנו של אדם ידוע אחר, וכן יש בהן לצדד במידה רבה שאדם מסויים הוא אביו של הבא לפנינו (ע"י אנציקלופדיה הלכתית רפואית מהדורה חדשה כרך ב ערך אבהות, ועוד). יש שכתבו על חלק מבדיקות אלו שאין לסמוך עליהן, לפי שהן - לדעתם - נגד קבלת חז"ל, וכל בדיקה מדעית מתבטלת נגד קבלת חכמים, שהיא ברוח הקדש (שערי עוזיאל ח"ב שער מ פ"א סי' יח; ע"י דבר יהושע שם וציף אליעזר ח"ג סי' קד. וע"י פסק הרב משאש בפסקי דין של בית הדין לממונות ובירור יהדות כרך ה. וע"י הערת רש"י אויערבך בסי' לב אברהם ח"ב עמ' יז ואסיא ח"ה עמ' 166 ואילך שמצדדים לפרש בענין אחר את דברי חז"ל שעליהם הסתמכו. וע"י אנציקלופדיה הלכתית רפואית שם). ובספר משמרת חיים (רגנשברג סי' לו) כתב שאפשר לסמוך על אותן הבדיקות, שכל חוק טבעי שאין בו יוצא מן הכלל, הרי זה ודאי בהחלט; ואפילו אם יעידו עדים כנגד הדבר אין לקבלם, והמעידים כן יוחזקו לעדי שקר (וע"י מכתב הרב הרצוג באסיא שם עמ' 196).

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטוריה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

דויד המלך 'הכהן החדש'

בפרק קי בתהילים מוזכרות מלחמות מול אויבים, ובאמצע המזמור מוזכרת בחירה לכהונת עולם. וצריך לברר מדוע משולבת הבחירה לכהונת עולם באמצע המלחמות. ז"ל המזמור:

לְדוֹד מְזֻמּוֹר נֶאֱמַר ה' לְאֹדְנִי שֵׁב לְיָמֵי עַד אֲשִׁית אֲבִיךָ הַדָּם לְרִגְלֶיךָ: מִטָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן רְדָה בְּקֶרֶב אֲבִיךָ: עִמָּךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי קִדְשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לְךָ טַל יִלְדְתֶיךָ: נִשְׁפַּע ה' וְלֹא יִנָּחַם אֶתְּהָ כִּהְיֶה לְעוֹלָם עַל דְּבַרְתִּי מִלְּפִי צֶדֶק: אֲ-דְנִי עַל יָמֵיךָ מִחַץ בְּיוֹם אֶפֶס מְלָכִים: יָדִין בְּגוֹיִם מְלֹא גִוְיוֹת מִחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה: מִנְחַל בְּדָרְךָ יִשְׁתָּה עַל בֶּן יָרִים רֹאשׁ:

אבן עזרא מעלה שתי אפשרויות כלפי מי מכון המזמור. האפשרות הראשונה היא שהמזמור חובר על ידי דוד לכבודו של אברהם אבינו, ומשום שמוזכר בה 'מלכי צדק' שהיה מלך ירושלים בזמן שאברהם אבינו נלחם את מלחמותיו. אלא שאבן עזרא מציין שיש קושי קל בפרשנות זו, משום שאם כן ראוי היה לקרוא לירושלים בשמותיה הידועים ולא לכנותה בשם 'ציון', שהוא שם שמוזכר לראשונה בימי דוד. ומחמת כך בחר אבן עזרא באפשרות השניה, שמזמור זה התחבר על ידי אחד מן המשוררים לכבודו של דויד המלך.

אמנם נראה יותר כאפשרות הראשונה שמזמור זה התחבר על ידי דוד המלך לכבודו של אברהם, ולכן מצוין בפתיחתו "לדוד מזמור" בדומה למזמורים נוספים שחיבר דוד עצמו. אלא שדוד רואה את עצמו במזמור זה כממשיך דרכו של אברהם אבינו, ולכן 'ציון' שמסמלת את תקופת דויד המלך מוזכרת במזמור במקום 'ירושלים'. בתרגום¹ לפרק זה מצויות מסורות עתיקות של חז"ל לפרשנות המזמור, שנוכל להסתייע בהן בפירוש המזמור. וכדלקמן.

השלטון בזכות לימוד התורה

רש"י ביאר שהמזמור מרמז לאברהם אבינו, וביאר שהמילה "לְאֹדְנִי" מרמזת לכתוב (בראשית כג, ה-ו): "וַיַּעֲנוּ בְנֵי חַת אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: שְׁמַעְנוּ אֹדְנִי נְשִׂיא אֶ-לֵהִים אֶתְּהָ בְּתוֹכְנוּ בְּמִבְחָר קִבְרֵינוּ קָבַר אֶת מֵתְךָ". נראה שגם התרגום פירש בכיוון זה. לפסוק הפותח מופיעות שתי הצעות תרגום. וזו ההצעה השניה בתרגום חופשי לעברית:

"אמר ה' במאמרו לתת אותי לשליט (=לְאֹדְנִי)", כשכך לכך שישבתי ללמוד תורה שהיא של ימיני (=לְיָמֵינִי), ואמר לי: המתן (=שֵׁב) עד שאתן את אויביך כבושים תחת רגליך".

ולפי דרכנו, שהמזמור משלב בין הדמויות, גם דויד שהוא ממשיכו של אברהם מתואר בתואר "אֹדְנִי". והתרגום מרמז שהסיבה לכך היא משום שדויד עוסק בתורה השייכת לימין (=מִימינו אֵשׁ דָּת לְמוֹ", דברים לג, ב). עקרון זה שהשלטון מגיע בזכות עמל התורה מופיע גם בספר משלי (ח, טו): "בִּי מְלָכִים יִמְלְכוּ", והתרגום מפרש שעקרון זה מרומז כבר בכתוב הפותח את המזמור. ואכן, גם בני חת התייחסו לאברהם בתור מלך ("אֹדְנִי"), משום היותו "נְשִׂיא אֶ-לֵהִים", כלומר מי שמייצג עבורם את התורה של הבורא.

פרוש בכיוון דומה לדברי התרגום האלו פירש גם אבן עזרא:

"שֵׁב לְיָמֵי - והטעם שב בביתי ועבוד אותי. וטעם לימיני - כי הימין עושה חיל. והנה הטעם לא תצא עמנו למלחמה כי ימין השם תלחם בעבורך".

יסוד זה מורחב באופן דומה גם בכתוב השני שבמזמור: "מִטָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן רְדָה בְּקֶרֶב אֲבִיךָ". וכפי שמצודת דוד ביאר שם: "לא תנצחם בכוח כי אם בכח ה' השוכן עתה בציון".

עִמָּךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילֶךָ

הכתוב בפסוק השלישי: "עִמָּךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילֶךָ" מזכיר ברמז את הכתוב בשירת דבורה (שופטים ה, ט): "לְבִי לְחֹקְקִי יִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְבֵּים בְּעַם בְּרָכּוֹ ה' ". רלב"ג מפרש שם את דברי דבורה בשני אופנים. בפרושו הראשון הוא מבאר שדבורה מתייחסת כאן לחכמים והסופרים שהתנדבו ללמד את העם תורה ומצוות מתוך סיכון, כמבואר שם בתרגום יונתן. ובפרושו השני הוא אומר שדבורה מתייחסת שם למחוקקים והסופרים שיצאו להצטרף כלוחמים באותה מלחמה. מסתבר ששני פירושים אלו היו נכונים גם בתקופת דבורה וגם בתקופת דוד. וגם בתקופת דוד היו מי שהתנדבו לעסוק בתורה, והיו מי שהתנדבו לצאת למלחמה ממש כחיילים בצבא דויד.

ובכל אופן, התרגום כאן בתהילים בחר לבאר את הכתוב "עִמָּךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילֶךָ" באותו אופן שמתרגם תרגום יונתן בספר שופטים. והוא מבאר שהכוונה לאותם שהתנדבו לעסוק בתורה בימים שבהם נערכו הקרבות, ומשום שעמלי התורה הם המביאים את הסיוע ממקור הקודש להצלחה במלחמות.

אֶתְּהָ כִּהְיֶה לְעוֹלָם עַל דְּבַרְתִּי מִלְּפִי צֶדֶק

הכתוב הבא "נִשְׁפַּע ה' וְלֹא יִנָּחַם אֶתְּהָ כִּהְיֶה לְעוֹלָם עַל דְּבַרְתִּי מִלְּפִי צֶדֶק" התבאר בתרגום על תהילים כמתייחס לדויד. ואמנם לא מצאנו שדויד היה כהן, ולכן מפרש התרגום שהכוונה שדויד יתמנה למנהיג בעולם הבא על דבר היותו 'מלך צדיק'. אמנם, מסורת אחרת של חז"ל מבארת את הכתוב כמתייחס לאברהם אבינו, ולפיה כתוב זה מגלה שהובטח לאברהם שהוא יהיה מחליפו של מִלְּפִי-צֶדֶק מלך שלם. מסורת זו מתייחסת למסופר בתורה (בראשית יד) על כך שאברהם יצא למלחמת הצלה כנגד ארבעת המלכים שבאו לאזור ממרחקים, וניצח אותם והציל את השבויים והרכוש שהיו בידיהם, ולאחר הנצחון בא

אברהם למלכי-צדק מלך שלם, ומלכי-צדק יצא לקראתו וברך אותו, ולאחר מכן אברהם נתן למלכי-צדק מעשר משלל המלחמה. וז"ל הסוגיה בנדרים בתרגום חופשי (לב, ב):

"אמר רבי זכריה משום רבי ישמעאל: ביקש הקדוש ברוך הוא להוציא כהונה משם (שם בן נוח), שנאמר: 'והוא כהן לאל עליון, כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום, הוציאה מאברהם. שנאמר: 'ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ. וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך'. אמר לו אברהם: וכי מקדימין ברכת עבד לברכת קונו? מיד נתנה לאברהם, שנאמר: 'ולדוד מזמור' נאם ה' לאדני שב לימיני עד אשית איביך הדם לרגליך'. ובהמשך המזמור נאמר: 'נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלפי צדק'. וכך מדויק בכתוב: 'והוא כהן לאל עליון, והוא כהן' - ואין זרעו (של מלכי צדק = שם) כהן."

מסורת זו טעונה ברור. בספר בראשית (פרק יא) מסופר על שלשלת הדורות של אברהם, ומבואר בה שאברהם הוא בן אחר בן עד שם, ואם כן מדוע נחשב הדבר שהכהונה נלקחה משושלת שם. והרי כמו שהארץ הובטחה לאברהם, אך מימוש ההבטחה בפועל היה לאחר מאות שנים כאשר בני ישראל צאצאיו של אברהם חזרו לארץ וכבשו אותה ושלטו בה. כך לכאורה יש לראות את חזרת בני ישראל לארץ כמימוש ההבטחה להוציא את הכהונה משושלת שם. מדוע המדרש מתייחס לכך כנטילת הכהונה משושלת שם?

כהונה מסוג אחר

ואכן, מבחינת שושלת הדורות הגופנית, הכהונה לא ניתלה משם. כוונת המדרש היא שהכהונה ניתלה ממה שמסמל שם והיא ניתנה למה שמסמל אברהם, והסמליות של אברהם שונה מהסמליות של שם. ודויד הוא ממשיך סמלי של אברהם ולא של שם. תפקידו של שם בן נוח שהיה "כהן לאל עליון" היה ללמד תורה ולבצע משפט צדק בעולם ולכן הוא נקרא "מלכי-צדק". חז"ל מספרים לנו שנין שלו בשם עבד המשיך בדרכו, והוא לימד עמו תורה ביישיבת שם ועברי שבה המוריה שבירושלים. אך מסתבר שרוב צאצאי שם לא רצו להמשיך בדרכו הרוחנית, והעדיפו לעסוק בפעולות של יפת. מסתבר שהם הרגישו חוסר נוחות מכך שאינם ממשיכים בדרכו של אביהם, ולכן הם עזבו את הארץ שנועדה להיות ארצו של אביהם שם, והכנעני החל להשתלט על הארץ, וכפי שהכתוב מרמז לכך (ראו רש"י בראשית יב, ו).

מי שעשה משפט צדק בעולם היה אברהם, שהיה לו כוח צבאי משלו; ואף כוח כלכלי עצמאי ומטבע משלו. מלכי-צדק שמך כאשר אברהם הציל את העשוקים, והוא התפלל לקב"ה שיסייע לאברהם במלחמתו. אך הוא ראה שלולי יוזמת אברהם - התפקיד שלו היה נותר תפקיד סמלי. מלכי-צדק נפל בדעתו ונכשל בדבריו; והקדים לברך את אברהם לפני הקב"ה. עקב כך, הקב"ה הודיע שאברהם יחליף את מלכי-צדק והוא יהיה 'כהן'. כוונת הדברים היא ליצירת 'ממלכת כהנים' מסוג אחר. ממלכה שבניה יהיו דומים לאברהם אבינו שמצד אחד היה איש אמונה וצדק ומצד שני היה איש מלחמה. 'ממלכת כהנים' זו תוכל לנהל את מלחמותיה בעצמה. יתכן שהיא תזדקק לסיוע של צבאות נוספים, כשם שאברהם אבינו גייס לעזרתו גם את ענר אשכול וממרא שהיו בעלי ברית עם אברהם. אך יהיה לה גם צבא חזק משלה כמו שהיה לאברהם אבינו.

לדבר זה מרמז דויד במזמור זה. דויד המלך שהיה הוגה בתורה ועוסק במצוות ונלחם מלחמות ה' (ראו רמב"ם הלכות מלכים יא, ד) הוא ממשיך את דמותו של אברהם אבינו, הוא 'כהן החדש' מהסוג של אברהם אבינו, ולכן הוא יהיה "כהן לעולם" בציון שהיא ירושלים. ומשום כך הבחירה לכהונת עולם נמצאת במרכזו של מזמור המשלב בין מלחמות ובין סיוע המגיע מכוח עמל בתורה.

שב לימיני

ואמנם לא כל בני ישראל היו כמו דויד המלך ששילב בעצמו בין העיסוק בתורה לבין העיסוק במלחמות. היו מהם שעסקו בעיקר במלחמות והיו מהם שעסקו בעיקר בתורה. אך מדובר ב'ממלכת כהנים אחת', שבה צריכים שני הצדדים להבין שהם תלויים זה בזה. ואלו שעוסקים בעיקר במלחמות צריכים להבין שניצחונותיהם באו להם בזכות אלו שעוסקים בתורה. וכפי שדויד אומר כבר בתחילת המזמור: "שב לימיני עד אשית איביך הדם לרגליך", וכפי שביארו התרגום ואבן עזרא (וראו לעיל), שבזכות עמל התורה שהיא מימין, ימין ה' תעזור להם במלחמות. בעז"ה במאמר הבא נאריך בביאור עניינים נוספים במזמור לאור התרגום עליו.

¹ וז"ל התוספות (מגילה דף כא, ב): "דודאי יש תרגום אבל לא עשאו יהונתן אלא מימי התנאים נעשה".
² ראו בראשית רבה תולדות סג, ו.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"
הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות.
בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון,
מדיניות פסיקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה,
כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב
מרחשוון תשס"ח

הדלקת אש ביום טוב באמצעות גוי לצורך הכנת תה כשיש כבר אוכל חם

שאלה

מי שנוהג לומר לגוי להדליק את התנור ביום טוב (משום שנוהג כדעות המתירות זאת מטעם שבות דשבות במקום מצווה), האם מותר לומר לגוי להדליק גם כיריים בשביל תה למשל, כשהתנור כבר דולק, או שכיוון שיהיה אוכל חם בלי זה, זה לא נחשב "במקום מצווה"?

תשובה

מותר להשתמש בגוי להדלקת אש חדשה רק לצורך מצווה¹, ונראה שדבר שאינו מעיקר הסעודה אלא תוספת, כגון תה – איננו נחשב בדרך-כלל כצורך מצווה^{2,3}.
בדיעבד, אם מחמת שכחה לא הכינו מערב יום טוב - יש מקום להקל, אם משתמשים לצורך הרתחת המים במכשיר שהפעלתו אינה בגדר "מבעיר", הדבר מצריך בירור לגופו של מכשיר⁴. מכל מקום גם במכשיר שאין בו "מבעיר" אין לנהוג כך לכתחילה⁵.

¹ בהמשך דברינו (הערה 3) מבואר שיסוד ההיתר להדלקת אש חדשה ביום טוב על-ידי גוי הוא משום "צורך מצווה", ושהיתר זה שנוי במחלוקת, ולכן למעשה אין להתיר אלא בשעת הדחק.

² בדרך-כלל אין לראות בהכנת תה וכדומה, כשכבר יש אוכל חם, "שעת הדחק", וספק גם אם יש לראות בכך "צורך מצווה" של "שמחת יום טוב". מסתבר שלא כל עשיית מאכל לצורך יום טוב, כשכבר יש מה לאכול ואין מדובר במאכל שהוא עיקר הסעודה, תיחשב כשמחת יום טוב שראוי לראותה כצורך מצווה. ועיין בדומה לזה ב"שער הציון" (סי' תקי אות כד), שכתב לגבי עשיית חמאה שאין זה נחשב לצורך שמחת יום טוב אלא אם אין לו מה לאכול.

³ אף להדלקת התנור לבישול מן הראוי להשתמש בשעון שבת, ולא להזדקק לכתחילה להיתרים השנויים במחלוקת, שלדעת חלק מפוסקי זמננו הותרו משום כך רק ב"שעת הדחק". מה גם שניתן להכין מים רותחים מערב יום טוב במיחם, ובמים – בניגוד לתבשילים שונים – אין בעיה של קלקול או הפגת הטעם במשך היום, וממים אלה יש אפשרות להכין תה ביום טוב. לחילופין אפשר להשאיר נר וממנו להדליק את הכיריים – בכירי גז, או להפעיל את הכיריים או התנור החשמליים או את הקומקום החשמלי מערב יום טוב, על-ידי שעון שבת. גם אם צריך לחמם מים כמה פעמים, והמתג של הקומקום החשמלי "קופץ" בסיום הרתחה, כך שלא יפעל שנית כשזרם החשמל יחודש ע"י שעון השבת, ניתן ללחוץ על המתג בחזרה בשעה שהזרם מנותק ע"י השעון, וכשיחודש הזרם יפעל הקומקום ממילא. לחיצת המתג בדרך זו אינה אלא "גרמא" של הבערה, שעדיפה על פני אמירה לגוי, וראוי שגם "גרמא" זו עצמה תתבצע ע"י גוי שאז ההתר מרווח יותר (בדומה לצרוף "אמירה לגוי" ו"גרמא" לגבי הכיבוי).

הדלקת חשמל ביום טוב על ידי גוי, היא כהדלקת אש חדשה, שלא באופן של העברת אש מאש, על-ידי, ששנויה במחלוקת, שכן לדעת ה"ט"ז (שו"ע או"ח סי' תקב ס"ק א) הבערת אש חדשה ביום טוב אסורה מן התורה, ועיין בשו"ת "כתב סופר" (או"ח סי' זז), שסובר שכן גם דעת הרמב"ם, והביא גם ראיות מדקדוק לשון המשנה בביצה, והוכיח שגם הרשב"א סובר כך. ממילא אף על-ידי גוי אין זו "שבות דשבות" אלא "שבות" אחת של אמירה לגוי. וכן דעת שו"ת "צפנת פענח" (מהדורת הרב כשר, ירושלים תשכ"ה, סי' קו), שגם אם גדר האיסור הוא רק משום מוליד, מכל מקום איסורו הוא מן התורה. למעשה, יש להקל בכך רק בשעת הדחק ולצורך שמחת יום טוב - עיין מהרש"ם (ו' סי' לג), שמתיר משום "שבות דשבות" במקום מצווה, וכן עיין בשו"ת "יביע אומר" (ב' או"ח סי' כו, בעיקר באות ג ובמסקנתו), ובשו"ת "שבט הלוי" (ח סי' קכא), שנוטה להתיר במקום "צורך גדול דשמחת יו"ט". יש להדגיש שהוא איננו מתיר לסמוך על כך לכתחילה, אלא דן לגבי מי שהכין פלטה מערב יום טוב והתקלקלה ביום טוב, ורוצה לומר לגוי לחבר פלטה אחרת. עיין עוד ב"באר משה" (ו' קונטרס עלקטריק"ן סי' כז אות ב), שכתב "במקום שמחת יום טוב קשה להחמיר ומסתבר להתיר". בשו"ת "אז נדברו" (יב סי' לב) דן בשאלה זו של אמירה לכירי להדליק אש ביום טוב, אם היא נחשבת "שבות דשבות" במקום מצווה (של שמחת יום טוב) או רק "שבות" אחת (מחמת המחלוקת הני"ל), ומסקנתו להתיר רק בשעת הדחק, ורק באמירה בדרך רמז. למעשה נראה שאם כבר אירע שלא הכינו אש (או פלטה חשמלית דלוקה או שעון שבת שידליק) ניתן לסמוך על המקלים ולהתיר אף אמירה מפורשת ולא רק רמז, אבל ראוי לכתחילה שלא להזדקק לכך אלא להכין אש וכו', מחמת דברי האוסרים וטעמם, ובפרט שגם הרבה מהמקלים – לא ברור שהתירו לסמוך על כך לכתחילה. יש להוסיף עוד שבתנור, כיריים או קומקום חשמליים לשיטת ה"חזון איש" וסיעתו, ובהם גם מרן הגר"ש ישראלי, שלפיהם יש שאלה של "בונה" או "מכה בפטיש" ביצירת מעגל חשמלי (וכנ"ל הערה 11), יש בהדלקה זו איסור תורה, ועל-ידי גוי הווי "שבות" ולא "שבות דשבות".

⁴ קיים "מזלג חשמלי" שאינו גוף חימום, ודרך פעולתו אינה חימום המכשיר לטמפרטורות גבוהות על-ידי חימום המים באמצעות זרם חשמלי, אלא סגירת מעגל חשמלי באמצעות שיני המזלג והמים יחד, כך שהמים מתחממים ישירות על-ידי הזרם החשמלי וה"מזלג" עצמו מתחמם לכל היותר לטמפרטורה שאליה מגיעים המים עצמם. בטמפרטורה זו לא ניכר כל שינוי בגוון המתכת, ובפשטות אין לראות בכך "מבעיר". חימום זה של המתכת גם אינו נצרך לחימום המים, ולכן אינו אלא "פסיק רישא דלא ניחא ליה". על בישול באופן זה דן הגר"שז אויערבך ב"מנחת שלמה" (סי' יב בהערה), ונוקט בפשטות שאין זה בישול באש. משמע מהדברים שאין בכך גם משום "מבעיר", שהרי אין זו "אש". גם מדברי ה"חזון איש" שחלק על הגר"שז לגבי בישול בשבת במכשיר זה (כמובא שם בהערה, ונדון עוד בהמשך בדבריו) עולה שהסכים שאין זו "אש", אלא שיש לבישול כזה דין "בישול בתולדת האש" – מה שאינו נוגע לאיסור "מבעיר".

כמו כן בפשטות אין "מבעיר" במכשיר שבו גוף החימום אינו מתאדם בשעת פעולתו (בתנאי שמבררים שגם חוט החשמל שבתוך גוף החימום אינו מגיע לטמפרטורה שבה הוא מתלהט ומאדים. בספר "כשרות ושבת במטבח המודרני" שבת וחג, ב פרק ט, עמ' טטו, ציין טמפרטורה של 350° צלסיוס, שהן 662° פרנהייט. במענה לפנייתנו הבהיר המחבר- הרב לוי יצחק הלפרין, שטמפרטורה זו ספק אם מאדים ומעל 500° צלסיוס ודאי מאדים, והוסיף שזה המצב במיחמים חשמליים סטנדרטיים, אף שניתן לייצר גוף חימום שיעשה אותה פעולה בלי להגיע לטמפרטורה זו).

הקביעה שבמצב זה אין "מבעיר" היא משום שמסתבר שאין לראות בהפעלת גוף חימום שאינו מתלהט ומתאדם "מבעיר" דאורייתא. כך משמע מהפוסקים שדנו על איסור מבעיר בנורת להט ובגוף חימום שמתאדם, שהדגישו את ההתלהטות וההתאדמות כסיבה להגדרת הדבר כאש; ועיין ב"משפטי עוזיאל" (א השמטות סי' ב), "מנחת שלמה" (א סי' יב; ב סי' יז ו-יט, תניינא סי' כד-כה), "בית שערים" (או"ח סי' רנז) בהבנת דברי ה"אחיעזר", ועיין עוד ב"קרבן לדוד" (או"ח סי' פ), שדווקא כשהמתכת מתאדמת נחשבת גחלת. גם ביחס לפוסקים שלא אמרו זאת בפירוש, ראוי לציין שכשדנו על חשמל משום "מבעיר" התייחסו לחוט להט או לגוף חימום של תנור שמתאדם, ולא אמרו שיש "מבעיר"

במכשירים חשמליים אחרים. גם מפוסקים, כגון ה"חזון איש" (או"ח סי' נ אות ט), שהגדירו את הדלקת החשמל כמבעיר כש"החוט נעשה גחלת", משמע שכוונתם שמתאדם, שזו הוראת המושג גחלת, ולא די בחימום בלבד. אמנם האמור אינו מוסכם - עיין ב"החשמל לאור ההלכה" (סי' א פרק ט), שהאריך לטעון שבחימום מתכת יש איסור מבעיר, ובלבד שהגיע לחום כזה ש"עושה כל פעולת האש - לאפות ולבשל, וכדומה בו ומדליקים ממנו", אך מדברי רוב הפוסקים נראה כנ"ל, ולא כדבריו. עיין גם בספר "כשרות ושבט במטבח המודרני" לרב לוי יצחק הלפרין ("שבט וחגי", ב, פרק ח), וכן בספרו "חימום מים בשבת" (פרק ט), שהאריך לדחות את דברי "החשמל לאור ההלכה".

לפי האמור, האיסור בהפעלת מכשיר כזה, לדעת רוב הפוסקים הוא רק משום "מוליד", עיין בשו"ת "בית יצחק" (יו"ד ב ב"מפתחות והגהות" על סי' לא הנ"ל), ובתשובת ה"אחיעזר" שנדפסה בקובץ "הדרום" (תשל"א חוברת לב עמ' 43), ועיין ב"מנחת יצחק" (ב סי' טז-יז ו-קיב; ג סי' לח ו-ס; ח סי' כו), וב"מנחת אלעזר" (ב סוף סי' עב) ועוד, ועיין עוד ב"מנחת שלמה" (הנ"ל סי' יב), שמפקפק אף בזה אך למעשה מסקנתו לאסור. יש להעיר כי אף שבקומקומים חשמליים רבים (וכן במכשירי חשמל נוספים) נדלקת גם נורה בשעת הפעלת המכשיר, ואם היא נורת להט יש בכך לכאורה משום "מבעיר", מכל-מקום כיוון שאין זו הכוונה בהפעלת הקומקום, אין זה אלא "פסיק רישיה", ואמירה לגוי לעשות פעולה שכתוצאה ממנה תיעשה מלאכה ב"פסיק רישיה" מותרת (עיין "תרומת הדשן" סי' סו, ועל-פי זה ברמ"א או"ח - סי' רנ סע' ה, ב"מגן אברהם" שם, סי' מא וב"משנה ברורה" שם, סי' קצט).

יש לציין גם את דברי ה"חזון איש" (שם), שכתב שלדעת הראב"ד "אף אם איננו מכוין לא לצרף ולא לרכך, מ"מ לעולם אסור לחמם את הברזל משום מבשל". לכן כתב "מן האמור נלמד דהמדליק נר החשמל בשבת יש בו משום מחמם את הברזל, שיש בו משום מבשל". ביטול זה לכאורה אסור גם ביום טוב, שהרי אינו "אוכל נפש" אלא רק מכשירי "אוכל נפש", ואפשר היה לעשותו מערב יום טוב, וממילא אסור לעשותו ביום טוב (שו"ע סי' תצה סע' א), ועיין דוגמה לזה שביטול שהוא רק מכשירי אוכלי נפש אסור בשו"ת הרדב"ז (סי' תתמח, ח"ג סי' תב). אלא, שבו יש מקום להקל יותר, שהרי החזו"א עצמו כתב על זה "דהוי פס"ר דלא ניחא לוי מ"מ אסור, ואפשר דהחימום צורך בו להעברת הזרם וחשיב ניחא לוי, ומיהו כל זה אם מקצת החוט מגיע ליד סולדת". ועיין ב"מנחת שלמה" (א סי' יב) הנ"ל, שכתב עליו "ודאי צורך גדול בחימום כדי שהחוט יתחמם עד שיאדים ויבשל או ילביץ ויפיץ אור, וכיון... אלא שלהראב"ד העיקר הוא הריכוך, ומעתה אף אם נאמר שגם בהדלקת חשמל חשיב כמרכז את החוט שבתוך המנורה, אבל מ"מ זה ודאי לא ניחא לוי, שהרי הריכוך גורם רק קלקול והפסד לחוט". על כל פנים, לדברי שניהם אין זה "מתכוון" אלא "פסיק רישיה" ולענייננו אין נפקא מינא אם "ניחא ליה" או לא, שהרי עושה על-ידי גוי, וכבר הזכרנו שבאמירה לגוי לא אכפת לן שנעשית על-ידי מלאכה ב"פסיק רישיה". יש להוסיף שב"מנחת יצחק" דברי ה"חזון איש" בזה צ"ע, כמו שכתב ה"מנחת שלמה" בהמשך: "מה שכתב יומיהו כל זה אם מקצת מן החוט מגיע ליד סולדת" - לא הבינותי, הרי מיירי הכא במדליק נר של חשמל, וכיון שכן איך אפשר שיהא פחות מיד סולדת? הלא פשוט הדבר שהיד ודאי נכוית וגם נשרפת מהחום. גם מה שכתב בענין השיעור של יד סולדת לענין ביטול מתכת כבר כתבנו באות א' ממאמר זה, אך בנד"ד קשה שטובא, דהמבשל בזרם צריך להחשב כמבשל בחמה, שיותר גם לכתחלה". נראה שה"חזון איש" לשיטתו שסובר כנ"ל וכמו שהביא הגרש"ז. עוד ייתכן שכיום אף ה"חזון איש" יודה שאינו נחשב כביטול באש כי, נימוקו הנזכר ספק נוסף, אם אכן יש לומר כדבריו או כסברת הגרש"ז. עוד יתכן שכיום אף ה"חזון איש" יודה שאינו נחשב כביטול באש כי, נימוקו הנזכר שם בהערה הוא "דכמו שהמבשל במים חמים, שהם תולדה מאש חייב חטאת, כך גם המבשל בזרם של חשמל, הואיל ובדרך כלל הוא תהליך היוצר אש הו"ל כעין עיבור של אש, וכמו שחייבין על תולדה כך גם על עיבור, הואיל ובדרך כלל הוא עתיד להיות אש, אע"ג שלמעשה רק חימום מים ולא נוצר שום אש", ואם זרם חשמלי שאינו יוצר אור וחום של נורת להט או גוף חימום אינו נחשב אש - יש לומר שהקביעה שבדרך-כלל עתידה להיות אש היתה נכונה בחיי ה"חזון איש", כשרוב השימוש בחשמל היה לתאורה בנורות להט, מה שאין כן כיום, שרובו נצרך למכשירים שונים ולתאורה בנורות פלורוסנטיות - שוב אינו שונה מביטול בחמה עצמה, שגם על-ידי חום השמש נוצרת לפעמים אש, אבל אי אפשר לומר שזה מה שקורה בדרך-כלל. אלא שעדיין יש להעיר שיש הסוברים שביטול בחשמל אסור מהתורה מטעמים אחרים: עיין למשל ב"אגרות משה" (או"ח ג סי' נב), ומכל מקום מידי ספק לא יצא, וגם עדיין קיימת ההערה שאין כאן כוונה לרכך את המתכת, ועיי"ש עוד ב"מנחת שלמה", שצידד שאין זה קרוי כלל ביטול והוא לא רק פסיק רישיה דלא ניחא ליה, באמת מה שכתב ה"חזון איש" שכשמתחם לחום שהיד סולדת בו - ומשמע לכאורה אף שעדיין לא התרככה המתכת כלל - יש בו משום ביטול לדעת הראב"ד - צע"ג, שלפי זה גם מי שמניח מתכת כגון סיר על אש בשבת - באופן שיותר מצד דיני שהיה וכו' - עדיין יהיה אסור מצד חימום המתכת עצמה, שודאי מגיעה לחום שהיד סולדת בו. נעיר עוד שאין דיון זה זה נוגע ל"מזלג החשמלי" מהסוג שתיארנו בתחילת ההערה, שבו חימום המתכת אינו נצרך כלל. עיין עוד ב"משפטי עוזיאל" (או"ח סי' יט פרק ג סע' ג), שהרגיש בשאלה זו של מבשל, והעיר שאם נבוא לאסור נצטרך לאסור גם הדלקת נר שעווה, שגם הוא נמש על-ידי ההדלקה והמסתו גם היא תולדת מבשל. יש להוסיף שהמסה זו אף נצרכת כדי שידלק היטב, שהשעווה הניתכת היא הנשאבת על-ידי הפתילה ובויערת, ואם כן הווי פסיק רישיה דניחא ליה. אמנם הוא תירץ שגם בדבר שאינו "אוכל נפש" ממש, אלא שיש בו הנאה ישירה לגוף, מותר לעשותו ביום טוב לדברי הכל, ותירץ זה שייך בתאורה (שעליה דן שם) ולא בנדון דידן, שאינו הנאה ישירה אלא "מכשירין", ואפשר גם לעשותם מערב יום טוב, שזה ודאי אסור (אף שה"משפטי עוזיאל" דן בדבריו גם על "מכשירין", אבל כוונתו כנראה על "מכשירין שאי אפשר לעשות מערב יום טוב").

עיין עוד בדבריו בסוף הסימן, בתשובתו המופנית למוה"ר שמואל משה זילברמן. שם הביא את דברי ספר "מאור החשמל", שנקט גם הוא שביטול בזרם החשמל דין ביטול בחמה יש לו, והסכים עמו. משמע שם שהוא מסתפק שמא מכל מקום יש לזה דין כמו "תולדת חמה", שאסור מכל מקום מדרבנן, ולענייננו גם אם אסור מדרבנן לא אכפת לן - אף אם היה נעשה על-ידי ישראל, כיוון שהוא "פסיק רישיה" דלא ניחא ליה באיסור דרבנן, שהרבה פוסקים מתירים, וכן אם נעשה על-ידי הגוי במתכוון היה מכל מקום "שבות דשבות", ולא חמור יותר ממה שיש כאן "שבות דשבות" מצד "נולד", וכל שכן כשהוא על-ידי גוי וב"פסיק רישיה", שבלאו הכי מותר.

שהרי גם אם מדובר בוודאי ב"שבות דשבות", ואין כאן חשש שמא רק "שבות" אחת היא (לשיטת הט"ז וסיעתו), ויש לומר שבמקרה כזה כולם יודו שיש להתיר לצורך שמחת יום טוב, אף בלא "ישעת הדחק", מכל מקום ספק אם ניתן לראות בהכנת התה "צורך שמחת יום טוב" וכנ"ל (הערה 22). ועוד שכנ"ל (בהערות 11 ו-23) לשיטת ה"חזון איש" וסיעתו, ובהם גם מרן הגר"ש ישראל יש כאן שאלה של "בוונה" או "מכה בפטיש" ביצירת מעגל חשמלי (וכפי שהוסבר בהערה 11), ואם כן גם בהדלקה זו יש איסור תורה, ועל-ידי גוי הווי "שבות" ולא "שבות דשבות".

כמו כן דעת שו"ת "צפנת פענח" (הנ"ל הערה 23), שגם "מוליד" זה שביצירת הזרם החשמלי אסור מן התורה. ועוד שכנ"ל בהערה הקודמת, יש גם מי שסובר שאף באופן כזה נחשב מבעיר. ואף שיש צדדים להתיר, כיוון שניתן בקלות ובהוצאה מועטת להיערך מראש על-ידי הכנת מים חמים מערב יום טוב או על-ידי שעון שבת - ראוי לנהוג כך ולצאת ידי כל הדעות.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך   הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הוועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן